

22. Postanova Kabinetu Ministriv «Deyaki pytannya derehulyatsiyi hospodarskoi diyalnosti» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some issues of deregulation of economic activity2] 27.03. 2019r. № 367. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367-2019-p#Text> [in Ukrainian].
23. Chernenko, O.A. Modelnyi statut yak ustanovchy dokumnt subyektu hospodaryuvannya [Model charter as a constituent document of an economic entity]. *Problemy pravovoho zabezpechennya pidpryyemnytstva v Ukrayini – Problems of legal support of entrepreneurship in Ukraine*. Retrieved from file:///C:/Users/IHOR/Downloads/MusicOne/Ppip_2016_15_40.pdf [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.12.2020.

DOI: 10.35774/app2021.01.075
УДК 347.634/.637: 347.635.3

Анатолій Буряченко,
аспірант Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7167-3294>

ПРАВОВА ПРИРОДА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН ЗА НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКУ ЩОДО НАДАННЯ УТРИМАННЯ: ДО ПИТАННЯ ПРО ЗМІСТ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ

В науковій статті здійснено наукове дослідження поняття відповідальності окремих суб'єктів сімейних правовідносин за невиконання обов'язку щодо надання утримання, здійснення порівняльного аналізу її в аспекті відповідальності батьків, дітей, подружжя, інших учасників сімейних відносин. Зокрема, визначено, що юридична відповідальність суб'єктів сімейних правовідносин за невиконання обов'язку щодо надання утримання відповідно до сімейного законодавства України застосовується частково як до усіх суб'єктів на загальних підставах у разі значної суми заборгованості (штраф та додаткові тимчасові обмеження, визначені в Законі України «Про виконавче провадження», адміністративна відповідальність, визначена ст. 183-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення), так і до окремих суб'єктів (відповідальність, передбачена ст. 196 Сімейного кодексу України, яка стосується лише батьків; кримінальна відповідальність за злісне ухилення від сплати аліментів на дітей та на непрацездатних батьків; санкції, передбачені сімейним договором). Також відповідальність в аліментному зобов'язанні настає при наявності негідної поведінки у сімейних відносинах, яке приводить до втрати права на утримання.

Ключові слова: утримання дитини; аліменти; додаткові витрати на дитину; неустойка (пеня); тимчасові обмеження.

Буряченко А.

Правовая природа ответственности субъектов семейных правоотношений за неисполнение обязанностей о предоставлении содержания: к вопросу о содержании и соотношении

В научной статье осуществлено научное исследование понятия ответственности отдельных субъектов семейных правоотношений за невыполнение обязанности по предоставлению содержания, осуществлен ее сравнительный анализ в аспекте ответственности родителей, детей, супругов, других участников семейных отношений. В частности, определено, что юридическая ответственность субъектов семейных правоотношений за невыполнение обязанности по предоставлению содержания в соответствии с семейного законодательства Украины применяется частично как ко всем субъектам на общих основаниях в случае значительной суммы задолженности (штраф и дополнительные временные ограничения, определенные в законе Украины «Об исполнительном производстве», административная ответственность, определенная ст. 183-1 Кодекса Украины об административных правонарушениях), так и к отдельным субъектам (ответственность, предусмотренная ст. 196 Семейного кодекса Украины, которая касается только родителей, уголовная ответственность за злостное уклонение от уплаты алиментов на детей и на нетрудоспособных родителей; санкции, предусмотренные семейным договором). Также ответственность в алиментные обязательства наступает при наличии недостойного поведения в семейных отношениях, которое приводит к потере права на содержание..

Ключевые слова: содержание ребенка; алименты; дополнительные расходы на ребенка; неустойка (пеня) временные ограничения.

Buriachenko A.

Legal nature of liability of subjects of family legal relations for non-fulfillment of the obligation to provide maintenance: on the issue of content and relationship

In the scientific article the scientific research of the concept of responsibility of separate subjects of family legal relations for non-fulfillment of the obligation to provide maintenance, carrying out its comparative analysis in terms of responsibility of parents, children, spouses, other participants of family relations is carried out. In particular, it is determined that the legal liability of family law entities for failure to provide maintenance in accordance with family law of Ukraine applies in part to all entities on general grounds in the case of a significant amount of debt (fine under Part 14 of Art. 71 of the Law of Ukraine “On Enforcement Proceedings”, additional temporary restrictions, defined in Part

© Анатолій Буряченко, 2021

9 of Article 71 of the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings", administrative liability, defined in Article 183-1 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses), and to certain entities (liability under Article 196 of the Family Code of Ukraine, which applies only to parents; criminal liability for malicious evasion of child support for children and disabled parents; sanctions provided by the family contract). In addition, for malicious evasion of parents from the maintenance of minors or disabled children who are dependent on them, and alimony obligations of adult children to incapacitated parents, then if they evade the payment of court funds for the maintenance of incapacitated parents, they may be criminally liable in accordance with Art. 164 and 165 of the Criminal code of Ukraine.

Liability in the maintenance obligation also occurs in the presence of inappropriate behavior in family relations, which leads to the loss of the right to maintenance of the spouse, stepdaughter, stepson, as well as in cases where the mother and father evaded their parental responsibilities. Courts must decide on deprivation of the right to maintenance for these reasons, taking into account the individual characteristics of certain family relationships.

Keywords: child support; alimony; additional costs for the child; penalty (penalty); temporary restrictions.

Постановка проблеми. Сім'я є основою повноцінного суспільства. Сімейні відносини будуються на любові, взаєморозумінні, підтримці один одного членами сім'ї. Її характер, ступінь матеріального благополуччя, духовне та моральне здоров'я багато в чому визначають обличчя людини, її суспільна і трудова активність, правильне виховання підростаючого покоління і, врешті решт, успіхи і досягнення всього суспільства. Моральним обов'язком батьків є турбота про свою дитину, її виховання, розвиток та становлення як особистості. Цей процес нерозривно пов'язаний з наданням матеріальної допомоги дітям, що не досягли повноліття, повнолітнім непрацездатним дітям та повнолітнім дітям, які продовжують навчання [9, с. 334]. В той же час, як показує практика виконання аліментних зобов'язань, не завжди вони виконуються, навіть зважаючи на існуючий, в цілому належний механізм забезпечення стягнення аліментів та додаткових витрат на дитину, а також коштів на утримання інших суб'єктів сімейних відносин, які мають право на надання утримання. В такому разі відповідальність в аліментних правовідносинах виступає як один із основних засобів захисту інтересів учасників аліментного зобов'язання, тому її удосконалення має важливе юридичне та соціальне значення. Вище викладене зумовлює необхідність удосконалення правового інституту відповідальності за неналежне виконання або невиконання учасниками сімейних відносин своїх аліментних зобов'язань, в тому числі в аспекті даного наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання правового регулювання відповідальності батьків за неналежне виконання аліментних зобов'язань, хоч і було предметом окремих досліджень таких учених, як М.В. Антокольська, Л. П. Бирик, Є.М. Ворожейкін, Н. М. Гресь, В.І. Данілін, М. В. Колеснікова, Л. В. Красицька, М. І. Кулеба, М.С. Малєїн, В.П. Нікітін, О.Й. Пергамент, О. В. Розгон, З. В. Ромовська, Р. С. Чугунков, однак зазначені науковці не здійснили комплексного дослідження даного питання, в тому числі щодо змісту відповідальності окремих суб'єктів сімейних правовідносин за невиконання обов'язку щодо надання утримання.

Метою статті є наукове дослідження поняття відповідальності окремих суб'єктів сімейних правовідносин за невиконання обов'язку щодо надання утримання, здійснення порівняльного аналізу її в аспекті відповідальності батьків, дітей, подружжя, інших учасників сімейних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зауважує В.І. Данілін, сімейно-правовій відповідальності притаманні загальні риси юридичної відповідальності, вона включає в себе державний примус, громадський осуд правопорушника, який супроводжується появою певних негативних наслідків для правопорушника в формі обмежень особистого або майнового характеру [5, с. 5]. Однак, як правильно вважає М. В. Антокольська, виконання аліментного обов'язку під примусом – не міра відповідальності, оскільки не створює для правопорушника ніяких додаткових обмежень до вже існуючого обов'язку. Крім того, тут не ставиться питання про вину [1, с. 7]. Тому виконання обов'язку під примусом слід віднести до санкцій, які є засобом захисту, а не відповідальності. Дійсно, при виконанні аліментного обов'язку примусово після втручання компетентного державного органу – суду, мова не може йти про покладання додаткового обов'язку до вже існуючого. Суди лише упорядковують ті правовідносини, які мали здійснюватися самостійно зацікавленими особами. Аліментні зобов'язання існують незалежно від порядку їх виконання – добровільного чи примусового. В останньому випадку звернення до суду з вимогою про стягнення аліментів є засобом захисту права на одержання утримання від зобов'язаних осіб. В той же час, зміст можливих негативних наслідків для осіб, які неналежно виконують свої аліментні зобов'язання відрізняються залежно від суб'єктного складу.

Розглянемо спочатку зміст юридичної відповідальності батьків за неналежне виконання аліментних зобов'язань щодо своїх дітей.

Зокрема, відповідно до ст. 196 СК України у разі виникнення заборгованості з вини особи, яка зобов'язана сплачувати аліменти за рішенням суду або за домовленістю між батьками, одержувач аліментів має право на стягнення неустойки (пені) у розмірі одного відсотка суми несплачених аліментів за кожен день прострочення від дня прострочення сплати аліментів до дня їх повного погашення або до дня ухвалення судом рішення про стягнення пені, але не більше 100 відсотків заборгованості [10]. У разі застосування до особи, яка зобов'язана сплачувати аліменти за рішенням суду, заходів, передбачених ч. 14 ст. 71 Закону України «Про виконавче провадження» (штрафу у розмірі 20-50 відсотків суми заборгованості зі сплати аліментів у разі, якщо сукупний розмір заборгованості перевищує суму відповідних платежів за один рік), максимальний розмір пені повинен дорівнювати різниці між сумою заборгованості та розміром застосованих заходів примусового виконання [6]. Розмір неустойки може бути зменшений судом з урахуванням матеріального та сімейного стану платника аліментів. Неустойка не сплачується, якщо платник аліментів є неповнолітнім. В той же час, як зазначає З. В. Ромовська, стягнення неустойки передбачене лише за невиконання рішення суду про стягнення аліментів (авт.: або положення договору, який визначає зміст аліментного зобов'язання) і не стосується формально невиконання обов'язків, які визначені в законі, доки справа про стягнення аліментів не буде вирішена судом (авт.: або не буде укладено відповідний договір) [7, с. 298]. Крім того, стягнення неустойки можливе лише за виникнення заборгованості з вини особи, яка зобов'язана сплачувати аліменти за рішенням суду або за договором, щодо неповнолітньої дитини, а також повнолітньої дитини у випадках, передбачених ст. 201 СК України [11, с. 615].

У разі прострочення оплати додаткових витрат на дитину з вини платника такий платник зобов'язаний на вимогу одержувача додаткових витрат сплатити суму заборгованості за додатковими витратами з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних із простроченої суми [10].

Крім того, законодавство України передбачає адміністративну відповідальність за несплату аліментів на дитину, якщо сукупний розмір заборгованості перевищує суму відповідних платежів за 6 місяців із дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання для здорових дітей та в разі заборгованості за 3 місяці для дітей, які мають проблеми зі здоров'ям, передбачені у ст. 183–1 КУпАП, а також передбачено кримінальну відповідальність за злісне ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів), а також злісне ухилення батьків від утримання неповнолітніх або непрацездатних дітей, що перебувають на їх утриманні (ст. 164 Кримінального кодексу України).

Також щодо осіб, які більше 6 місяців не сплачують аліменти, виконавчою службою може бути винесено постанову про застосування до боржника одного з тимчасових обмежень, визначених Законом України «Про виконавче провадження», включаючи обмеження у праві виїзду за межі України, у праві керування транспортними засобами, у праві полювання тощо [6]. Вище викладені обмеження не є вичерпними і законодавство України також передбачає й інші обмеження для неплатників аліментів, пов'язані із житловими субсидіями, щодо здійснення реєстраційних дій щодо нерухомого майна, транспортного засобу, обмеження у праві здійснення державної власності [3; 4].

Крім того, можливе покладання додаткової відповідальності за невиконання аліментних зобов'язань положеннями шлюбного договору або договору про утримання дітей. При цьому, слід вказати, що в силу положень ст. 625 Цивільного кодексу України на боржника може бути покладена відповідальність у вигляді сплати трьох відсотків річних від простроченої суми, якщо інший розмір відсотків не передбачений законом або договором, а також враховувати при виплаті заборгованості індексу інфляції за весь час прострочення [8, с. 194].

Якщо говорити про відповідальність за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань одним із подружжя щодо іншого з подружжя, то зміст такої відповідальності є меншим. Зокрема, на подружжя не поширюються положення ст. 196 СК України, а також ст. 164 Кримінального кодексу України. В той же час, на таких осіб можуть бути накладені штраф, передбачений ч. 14 ст. 71 Закону України «Про виконавче провадження», а також тимчасові обмеження, передбачені ч. 9 ст. 71 СК України та іншим законодавством. Аналогічно, в договірному порядку, зокрема шлюбним договором або договором про надання утримання може бути передбачена відповідальність за невиконання аліментного зобов'язання у більшому, ніж передбачено законодавством, розмірі.

Відповідальність інших учасників сімейних відносин – повнолітніх дітей щодо непрацездатних батьків, інших членів сім'ї та родичів один щодо одного у випадках, передбачених Главою 22 СК України, також є аналогічною відповідальності подружжя за невиконання аліментних зобов'язань, однак повнолітні

діти, які ухиляються від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання непрацездатних батьків також можуть нести кримінальну відповідальність відповідно до ст. 165 Кримінального кодексу України.

Також слід зазначити, що відповідальність в аліментному зобов'язанні настає при наявності двох складових – вини та протиправної поведінки. Протиправна поведінка в минулому особи, яка вимагає аліментів, може потягнути негативні наслідки у вигляді відмови суду у задоволенні позову про стягнення аліментів.

Зокрема, права на утримання не має той із подружжя, хто негідно поведився у шлюбних відносинах, а також той, хто став непрацездатним у зв'язку із вчиненням ним умисного кримінального правопорушення, якщо це встановлено судом (ч. 5 ст. 75 СК України) [10]. Негідною поведінкою в шлюбі можна вважати систематичні образи, приниження та фізичне насильство стосовно одного із подружжя. Така поведінка є недопустимою, тому покладення аліментного обов'язку на особу, яка протягом існування шлюбу відчувала постійні страждання, неможливе. Побутове насильство, на жаль, за останній час досягло загрозливих масштабів, законодавець у цьому випадку застосовує санкції до осіб, винних у негідній поведінці. Враховуючи, що йдеться про сімейні стосунки і не завжди один з подружжя, щодо якого вчиненні протиправні дії, звертається до правоохоронних органів за допомогою, суд повинен достеменно встановити факт негідної поведінки одного із подружжя. Зацікавлена сторона має надати докази, які б свідчили про вчинення проти неї протиправних дій одним із подружжя протягом шлюбу. Суд не може виносити рішення про втрату права на аліменти на підставі недоведених фактів. Це пов'язано з тим, що в багатьох випадках розлучене подружжя стає один одному чужим, виникають неприязні стосунки, тому кожен з них намагається у будь-який спосіб уникнути виконання аліментного обов'язку.

Як зазначає М.В. Антокольська, під негідною поведінкою слід розуміти умисні дії, такі, що підпадають під кримінальне покарання, та інші тяжкі аморальні проступки (пияцтво, подружжя невірність і т.ін.), які не підпадають під ознаки злочину. Перелік випадків такої поведінки, пише автор, не може бути встановлений в законі вичерпним чином, у статті слід передбачити лише головні ознаки діяння і надати право судам на підставі конкретних обставин справи визначати, чи підпадає дане правопорушення під ознаки зазначеної норми чи ні [2, с. 128–129]. Можна погодитися з автором, але незрозуміло, за вчинення якого кримінального діяння слід обмежувати право на аліменти одного із подружжя. Не дає на це відповіді і норма ст. 75 СК України. На нашу думку, не має права на аліменти тільки той із подружжя, хто став непрацездатним у зв'язку з вчиненням злочину у відношенні другого із подружжя або членів сім'ї. Громадянин може вчинити правопорушення, за що держава застосовує до нього кримінальне покарання, але при цьому нормально поводитися в сімейних стосунках. Тому ми вважаємо, що в сімейному законодавстві слід передбачити втрату права на аліменти тільки того з подружжя, який вчинив умисний злочин щодо другого з подружжя або членів своєї сім'ї.

Негідна поведінка враховується також в аліментному зобов'язанні відносно падчерики та пасинка. На підставі ст. 268 СК України суд може звільнити вітчима, мачуху від обов'язку по утриманню падчерики, пасинка або обмежити його певним строком у разі негідної поведінки у шлюбних відносинах матері, батька дитини [10]. Такий підхід є незрозумілим. Діти не можуть бути відповідальними за дії своїх батьків і втрата ними права на одержання утримання від мачухи та вітчима є безпідставною. Говорити про негідну поведінку суб'єктів аліментного зобов'язання можливо тільки в межах певного правовідношення. Санкція щодо падчерики або пасинка виникає так би мовити в чужому аліментному зобов'язанні. Слід передбачити обмеження права на аліменти тільки за негідну поведінку самих падчерики та пасинка стосовно мачухи або вітчима.

Враховання негідної поведінки як підстави для втрати права на аліменти слід поширити на всі види аліментних правовідносин за винятком права на утримання неповнолітніх дітей та недієздатних. Це окрема категорія осіб, які в силу своєї вікової незрілості або розумових вад не можуть усвідомлювати наслідки своїх дій.

Серед заходів відповідальності, які можуть бути застосовані судом за неналежне виконання свого обов'язку, слід назвати позбавлення батьків права на отримання аліментів від дітей. На підставі ст. 204 СК України дочка, син можуть бути звільнені судом від обов'язку утримувати матір, батька та обов'язку брати участь у додаткових витратах, якщо буде встановлено, що мати, батько ухилялися від виконання своїх батьківських обов'язків. У виняткових випадках суд може присудити з дочки, сина аліменти на строк, не більше як три роки [10]. Законодавством не визначається, які саме випадки є винятковими, але уявляється, що до них відносяться тяжка хвороба або інвалідність батьків. Також відповідно до ст. 202 СК України якщо мати, батько були позбавлені батьківських прав і ці права не були поновлені, обов'язок утримувати матір,

батька у дочки, сина, щодо яких вони були позбавлені батьківських прав, не виникає [10]. Позбавлення батьківських прав щодо дітей є безумовною підставою звільнення від виконання аліментного обов'язку. Після позбавлення батьківських прав єдиний зв'язок, який є між дітьми і батьками, – це кровна спорідненість, правовий зв'язок між ними припиняється. Навряд чи можна знайти хоча б одну підставу для покладення обов'язку по утриманню батьків на тих дітей, які взагалі були позбавлені батьківського піклування.

Суди мають приймати рішення про позбавлення права на утримання від дітей з урахування індивідуальних особливостей певних сімейних стосунків. На законодавчому рівні неможливо передбачити всього різноманіття життєвих ситуацій, а тому оцінювати ступінь вини батьків у неналежному виконанні свого обов'язку мають саме суди на підставі норм моралі та законодавства. З іншого боку, не можуть бути позбавлені піклування з боку дітей ті батьки, які не виконували свій обов'язок через незалежні від них причини (небажання другого з батьків отримувати аліменти на дитину, тяжка хвороба батька і неможливість у зв'язку з цим виконувати обов'язок по вихованню і утриманню дітей). Уявляється, що в цьому випадку діти можуть виконувати аліментний обов'язок щодо батьків частково – протягом обмеженого терміну або в меншій сумі.

Висновки. Юридична відповідальність суб'єктів сімейних правовідносин за невиконання обов'язку щодо надання утримання відповідно до сімейного законодавства України застосовується частково як до усіх суб'єктів на загальних підставах у разі значної суми заборгованості (штраф та додаткові тимчасові обмеження, визначені в Законі України «Про виконавче провадження», адміністративна відповідальність, визначена ст. 183-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення), так і до окремих суб'єктів (відповідальність, передбачена ст. 196 Сімейного кодексу України, яка стосується лише батьків; кримінальна відповідальність за злісне ухилення від сплати аліментів на дітей та на непрацездатних батьків; санкції, передбачені сімейним договором). Також відповідальність в аліментному зобов'язанні настає при наявності негідної поведінки у сімейних відносинах, яке приводить до втрати права на утримання.

Список використаних джерел

1. Антокольская М.В. Алиментные обязательства: Автореферат дисс... канд.юрид.наук. Спец.: 12.00.03 Гражданское право, семейное право, гражданский процесс, международное частное право. Москва, 1988. 22 с.
2. Антокольская М.В. Меры защиты и ответственности в алиментных обязательствах. *Советское государство и право*. 1990. № 8. С. 125-132.
3. Відповідальність за несплату аліментів. «WikiLegalAid»: довідково-інформаційна платформа правових консультацій. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Відповідальність_за_несплату_аліментів (дата звернення: 03.02.2021).
4. Відповідальність за прострочення сплати аліментів. «WikiLegalAid»: довідково-інформаційна платформа правових консультацій. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Відповідальність_за_прострочення_сплати_аліментів (дата звернення: 01.02.2021).
5. Данилин В.И. Ответственность по советскому семейному праву. Уфа: Изд-во Башкирского. гос. ун-та, 1980. 61 с.
6. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 року. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 03.02.2021).
7. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар. Київ: Правова єдність, 2009. 432 с.
8. Розгон О. В. Договори у сімейному праві України: монографія. Київ: Ін Юре, 2018. 301 с.
9. Сапейко Л. В. Загальна характеристика аліментного зобов'язання батьків щодо неповнолітніх дітей. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. № Спец. Вип. С. 334-338.
10. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-14> (дата звернення: 04.02.2021).
11. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. І. В. Жилінкової. Х.: Ксилон, 2008. 855 с.

References

1. Antokolskaja, M. V. (1988). Alimentnye objazatelstva [Alimony obligations]: *Extended abstract of candidate's thesis*. Moskva [in Russian].

2. Antokolskaja, M.V. (1990). Mery zashhity i otvetstvennosti v alimentnyh objazatelstvah [Protective measures and liability in alimony obligations]. *Sovetskoe gosudarstvo i pravo – Soviet state and law*, 8, 125-132 [in Russian].
3. Vidpovidalnist za nesplatu alimentiv [Responsibility for non-payment of alimony]. «WikiLegalAid»: dovidkovo-informatsiina platforma pravovykh konsultatsii – «WikiLegalAid»: pre-informational platform for legal advice. Retrieved from https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Відповідальність_за_несплату_алиментів [in Ukrainian].
4. Vidpovidalnist za prostrochennia splaty alimentiv [Liability for late payment of alimony]. «WikiLegalAid»: dovidkovo-informatsiina platforma pravovykh konsultatsii – «WikiLegalAid»: pre-informational platform for legal advice. Retrieved from https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Відповідальність_за_прострочення_сплати_алиментів [in Ukrainian].
5. Danilin, V. I. (1980). *Otvetstvennost po sovetskomu semejnomu pravu [Liability under Soviet family law]*. Ufa: Bashkir Publishing House State University [in Russian].
6. Pro vykonavche provadzhennia: Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2016 roku [On Enforcement Proceedings: Law of Ukraine of June 2, 2016]. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> [in Ukrainian].
7. Romovska, Z. V. (2009). *Simeinyi kodeks Ukrainy: naukovo-praktychnyi komentar [Family Code of Ukraine: scientific and practical commentary]*. Kyiv: Pravova yednist [in Ukrainian].
8. Rozghon, O. V. (2018). *Dohovory u simeinomu pravi Ukrainy: monohrafiia [Contracts in family law of Ukraine: monograph]*. Kyiv: In Yure [in Ukrainian].
9. Sapeiko, L. V. (2001). Zahalna kharakterystyka alimentnoho zoboviazannia batkiv shchodo nepovnolitnikh ditei [General characteristics of alimony obligation of parents in relation to minor children]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs, Special Issue*, 334-338 [in Ukrainian].
10. Simeinyi kodeks Ukrainy vid 10 sichnia 2002 roku [Family Code of Ukraine of January 10, 2002]. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-14> [in Ukrainian].
11. Zhylinkova, I. V. (Eds.) (2008). *Simeinyi kodeks Ukrainy: naukovo-praktychnyi komentar [Family Code of Ukraine: scientific and practical commentary]*. Kharkiv: Ksyron [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.02.2021.

DOI: 10.35774/app2021.01.081
УДК 347.763

Ірина Лукасевич-Крутник,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного
університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9557-7886>

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТОРІН ЗА ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З ДОГОВОРУ ПЕРЕВЕЗЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню загальних засад відповідальності сторін за порушення зобов'язань, що випливають з договору перевезення. З'ясовано, що договір перевезення відрізняється від інших договорів про надання транспортних послуг, зокрема, від договору транспортного експедирування, можливістю договірного регулювання відповідальності. Визначено, що сторони договору перевезення, керуючись ст. 611 ЦК України, можуть передбачити у його змісті такі форми цивільно-правової відповідальності: 1) сплата неустойки (штрафу, пені); 2) відшкодування збитків; 3) відшкодування моральної шкоди. Водночас відповідальність сторін договору перевезення за порушення зобов'язань є обмеженою нормами законодавства, яке регулює договірні відносини з надання транспортних послуг. Тому сторони можуть визначити форму та розмір відповідальності, якщо інше не встановлено нормами ЦК України, транспортними кодексами (статутами), іншими законами.

Ключові слова: договірна відповідальність, форма відповідальності, неустойка, штраф, пеня, збитки, моральна шкода.

Лукасевич-Крутник І.

Общие положения ответственности сторон за нарушение обязательств, вытекающих из договора перевозки

Статья посвящена исследованию общих принципов ответственности сторон за нарушение обязательств, вытекающих из договора перевозки. Выяснено, что договор перевозки отличается от других договоров о предоставлении транспортных услуг, в частности, от договора транспортного экспедирувания, возможностью договорного регулирования ответственности. Определено, что стороны договора перевозки, руководствуясь ст. 611 ГК Украины, могут предусмотреть в его содержании такие формы гражданско-правовой ответственности: 1) уплата неустойки (штрафа, пеней) 2) возмещения убытков; 3) возмещения морального вреда. В то же время ответственность сторон договора перевозки за нарушение обязательств ограничена нормами законодательства, регулирующего договорные отношения по предоставлению транспортных услуг. Поэтому стороны могут определить форму и размер ответственности, если иное не установлено нормами ГК Украины, транспортными кодексами (уставами), другими законами.

Ключевые слова: договорная ответственность, форма ответственности, неустойка, штраф, пеня, убытки, моральный вред.

Lukasevych-Krutnyk I.

General principles of liability of the parties for the breach of obligations arising from the contract of carriage

The purpose of the study is to determine the general principles of responsibility of the parties for breach of contractual obligations arising from the contract of carriage, taking into account the legal positions of the highest courts of Ukraine in this category of cases. The article deals with the study of the general principles of liability of the parties for breach of obligations arising from the contract of carriage. It was found that the contract of carriage differs from other contracts for the provision of transport services, in particular, from the contract of freight forwarding, the possibility of contractual regulation of liability. It is determined that the parties to the contract of carriage, guided by the Art. 611 of the Civil Code of Ukraine, may provide in its content the following forms of civil liability: 1) payment of penalties (fines, penalties); 2) compensation for losses; 3) compensation for non-pecuniary damage. At the same time, the liability of the parties to the contract of carriage for breach of obligations is limited by the law governing the contractual relationship for the provision of transport services. Therefore, the parties may determine the form and amount of liability, unless otherwise provided by the norms of the Central Committee of Ukraine, transport codes (statutes), other laws.

Keywords: contractual liability, form of liability, penalty, fine, damages, moral damage.